

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 4 Sayı: 18

Volume: 4 Issue: 18

Yaz 2011

Summer 2011

ANADOLU GAZETELERİNDEN BİRİ OLAN “İZMİR’E DOĞRU” VE PIERRE LOTI’NİN GAZETEDEKİ YAZILARI

“AN ANATOLIAN NEWSPAPER ‘İZMİR’E DOĞRU’ AND THE ARTICLES OF PIERRE LOTI IN THAT NEWSPAPER”

Yaşar ÖZÜÇETİN*

Özet

30 Ekim 1918’de Mondros Mütarekesi, belirli cephelerde zaferler kazanılmasına rağmen, Osmanlı Devleti’nin yenilmesini tespit etmiş ve İtilaf Devletleri, Mütareke ile elde ettikleri menfaatleri hukukileştirerek meşru hale sokmak ve İstanbul Hükümetini, kendi istekleri doğrultusunda yönlendirmek istemişlerdir.

Millî kuvvetler, düzenli olmayan silahlı birlikler ve kuvvetler demek olan Kuva-yı Milliye, düşmana karşı ülkenin korunması ve savunmasının sağlanmasını pekiştirilmesi ve birliğin sağlanmasını hedeflemişlerdi. Bu hedeflerin amaca ulaştırılması ve Kuva-yı Milliye ruhunun oluşmasında ortaya çıkan ve varlıklarını sürdüren unsurlar arasında gazeteler de yer almışlardır.

Millî Mücadele Dönemi’nde gazetelerinin rolü oldukça önemli olup, kendi bölgelerinde önemli tesirler meydana getirmişler, kendi içlerinde de büyük bir dayanışma örneği ortaya koymuşlardır.

Pierre Loti’nin Türkiye’yi savunan yazılar yazması Trablusgarp savaşı ile başlamış Balkan, Birinci Dünya Savaşı ve Millî Mücadele Dönemi’nde de sürmüştür; “...talihsiz Türk milleti ..hiçbir belanın üzerine saldırmaktan bıkmadığı bu ezilmiş millet, şimdi hiç olmazsa başında bir şan ve şeref tacı ile ölmek arzusundadır” diyerek, Türk milletinin içinde bulunduğu zor şartları ortaya koyup, her şeye rağmen girdiği mücadelede ölmenin de seçeneklerden biri olduğu bilinci ile kararlılığını ifade etmişti.

İzmir’in işgalinden sonra, işgal dışında kalan yerlerde Türklerin katliam yaptıklarına dair söylenenlerden rahatsızlığını dile getirmiş, Ermeni meselesinin de gündeme gelmesi ile bu meseleyi göz ardı etmeyip; “Hiçbir ülkede hiçbir zaman ıftira sanatı Türklere karşı kullanıldığı kadar kullanılmamıştır” diyerek, yapılan saldırı ve kurulan tuzaklar üzerinde durmuştu.

Fransız Edebiyatının önde gelen isimlerinden biri ve “Türk Dostu” olarak bilinen Pierre Loti, Anadolu gazetelerinden biri olan “İzmir’e Doğru”da belli başlı konulara ilişkin kaleme aldığı yazıları, ortaya koyduğu düşünce ve fikirleri ile Millî Mücadelenin anlaşılması ve Millî Mücadele lehinde kamuoyunun oluşmasına katkı sağlamıştır.

* Doç. Dr., Ahi Evran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.

Anahtar Kelimeler: Millî Mücadele'nin Anlaşılması, Millî Mücadele'de Kamuoyu Oluşturulması, İzmir'e Doğru, Türk Dostu, Pierre Loti.

Abstract

The Armistice of Moúdroş on 31 October 1918 marked the setback of the Ottoman Empire despite her victories in certain fronts, and the Entente States wanted to legalize and legitimize the interests they obtained through this armistice and to manipulate the Government of İstanbul according to their will.

Kuva-yı Milliye, the name standing for national forces and irregular armed troops, aimed to guard the country against enemies, to consolidate and strenghten the defense and to ensure the unity. There were some newspapers among the elements which emerged and struggled to realize these goals and to keep the spirit of *Kuva-yı Milliye* alive. The role these newspapers played during the Turkish War of Independence is very important. They exercised crucial effects in their regions and also set a great example of solidarity between each other.

Pierre Loti, who had been writing pro-Turkish articles since the Turco-Italian War, went on writing in favour of Turkey during the Balkan Wars, the World War I and the Turkish War of Independence. "...Hapless Turkish Nation... this downtrodden nation at which misfortunes never ceased to lunge now wants to die at least with a crown of honour and glory over her head", he says and so depicts the difficult conditions under which the Turkish Nation lived, and expresses his resolution with the awareness of the fact that, in this irregardless struggle, to die is one of the alternatives as well.

He expresses his discomfort because of the rumour that Turks decimated people outside the occupation area after Smyrna was occupied. When the Armenian Question was brought to agenda, he did not glossed over this question, too. "The art of calumination has never been performed as much against a country as done for Turkey", he says and dwells on the assaults and traps.

Being known as one of the leading figures of French literature and a "Friend of Turks", Pierre Loti contributed much to the realization of the Turkish War of Independence and to the creation of public opinion in favour of the mentioned struggle through his opinions and related articles about particular issues in one of the Anatolian newspapers named "İzmir'e Doğru" (Towards Smyrna).

Key Words: Realization of Turkish War of Independence, Molding Public Opinion during the War of Independence, İzmir'e Doğru, Friend of Turks, Pierre Loti.

Giriş

Bu araştırma ve incelemenin amacı, Pierre Loti'nin Anadolu gazetelerinden biri olan "İzmir'e Doğru" da belli başlı konulara ilişkin kaleme aldığı yazıları tahlil edip, ortaya koyduğu düşünce ve fikirleri ile Millî Mücadelenin anlaşılması ve Millî Mücadele lehinde kamuoyunun oluşmasına, katkısını belirlemeye yöneliktir.

Çalışmada, "İzmir'e Doğru" adlı gazete üzerinde kısaca durulmuş, Pierre Loti'nin adı geçen bu gazetede çeşitli konularda kaleme aldığı yazılar ele alınarak çalışmanın adı "Anadolu Gazetelerinden Biri Olan İzmir'e Doğru ve Pierre Loti'nin Gazetede ki Yazıları" olarak belirlenmiştir.

Sınırları tespit edilen bu çalışmada, Pierre Loti'nin "İzmir'e Doğru" gazetesinde yer alan yazıları esas alınmış, telif ve tetkik eserlerden de istifade edilmiştir.

30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi, belirli cephelerde zaferler kazanılmasına rağmen, Osmanlı Devleti'nin yenilmesini tespit etmiş ve İtilaf Devletleri, Mütareke ile elde

ettikleri menfaatleri hukukileştirerek meşru hale sokmak ve İstanbul Hükümetini, kendi istekleri doğrultusunda yönlendirmek istemişlerdi.

Türklerin, Mütarekeyi imzalarken düşündükleri; savaş sonrası imzalanacak barış antlaşmalarının ve devlet sınırlarının, ABD Başkanı Woodrow Wilson'un millî bütünlük ve hâkimiyet prensiplerine uygun olarak gerçekleştirileceği şeklinde idi. Nitekim bu prensiplerin 12. maddesi Osmanlı Türklerini esas alıp, Türklere de kendi millî iradelerine ve millî karakterlerine uygun olarak kendi toprakları üzerinde hür yaşama hakkını öngörüyordu. Ancak Paris'te imza edilen antlaşmayı, Amerikan Kongresi tasdik etmeyince Wilson'un şahsî nüfuzu azalmış ve prensiplerinin hükmü de kalmamıştı. Aslında İtilâf Devletleri'nin Wilson'un prensiplerini Türkiye'de uygulamak niyetinde olmadıkları daha ilk icraatlarında belli olup, tek taraflı hareket ederek yurdun birçok yerini işgal edip her türlü Ermeni isteklerini kabul etmekten çekinmemişlerdi (İnan 1968: 159; Bayur 1992: 60). Anadolu halkının en çok tepki vermesine neden olan durum, Yunanlıların İzmir'i işgal etmesiydi.

İşbaşına geçen kabineler, İstanbul'da tekrar faaliyete geçen Parlamento'daki partiler bir dereceye kadar yeni duruma uymuş, Sulh ve Selâmet-i Osmaniye Fırkası, İngiliz Muhipleri Cemiyeti, Hükümeti destekleyerek, İngilizlerle işbirliği sayesinde vatanın bölünmezliğini kısmen de olsa önleyeceklerini düşünmüşlerdi.

Damat Ferit Paşa Hükümeti'nin içeride düzeni sağlaması ve yeni işgallere meydan vermemesi, dışarıda da Türk hak ve çıkarlarıyla özdeşleşebilir adil bir barışı sağlayabilmesi mümkün gözükmekte idi. Hükümetler kendi politikalarına aykırı bir duruma engel olmak için millî unsurları önlemeyi ve yapılması öngörülen seçimlere uygun zemini hazırlamaya yönelik çaba içerisinde bulunmakta idi¹. Anadolu halkı tarafından ise İstanbul Hükümeti, Saray ve İtilaf Devletleri'nin tutumuna karşılık, ülkesini ve namusunu muhafaza etmek amacıyla ülkenin muhtelif yerlerinde "Redd-i İlhak", "Redd-i İşgal", "Muhafaza-ı Hukuk", "İstihlas-ı Vatan" ve "Müdafa-ı Hukuk" gibi siyasi, "Kuvâ-yı Milliye" adı altında da askerî ve silahlı direniş teşkilâtları oluşturulmakta, kongreler toplanmakta idi (Tevetoğlu 1991: IX). Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıkmasıyla Müdafa-ı Hukuk Cemiyetleri ve Kongrelerle Anadolu halkının teşkilâtlandırılması mümkün hale gelecekti (Çoker 1994: 4; Karaca 2002: 196).

Millî kuvvetler düzenli olmayan silahlı birlikler ve kuvvetler demek olan Kuva-yı Milliye, düşmana karşı ülkenin korunması ve savunmasının sağlanmasını pekiştirilmesi ve birliğin sağlanmasını hedeflemişlerdi (Özkaya 1992: 451). Bu hedeflerin amaca ulaştırılması ve güç şartlar altında ortaya çıkan ve varlıklarını sürdüren unsurlar arasında gazeteler de yer almakta idiler.

Millî Mücadelede aynı zamanda yerli ve yabancı basın ile de meşgul olunmak zorunda kalınmış, özellikle İstanbul basını içerisinde yer alanlar Alemdar, Peyam-ı Sabah, Ümit ve İstanbul gazeteleri olmuştu. Bunun yanında Millî Mücadeleye destek veren gazeteler de mevcut olup, bunlar arasında da İleri, Vakıf, Yeni Gün, Akşam, İkdâm, Tasvir-i Efkâr, Tercüman-ı Hakikat ve Sebilü'r Reşat gibi gazeteler bulunmakta idi. Ayrıca Millî Mücadeleyi destekleyen ve Anadolu'nun çeşitli yerlerinde çıkan çok sayıda gazete, karşı karşıya kaldıkları zorluklara rağmen görevlerini yapmaya çalışmışlardı (Varlık 1985: 1200; Özkaya 1989: 71; Yalçın 2004: 160; Kaya 2008:297). Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde çıkan bu eski ve yeni gazetelerin pek azı günlük, önemli bir kısmı haftalık veya haftanın iki günü yayımlanmakta idi (Sivri 1989: 16). Sözü edilen dönemde Millî Mücadeleyi destekleyen illeri ve bölgeleri temsil etmek üzere 40'a yakın gazete çıkıyordu (Özkaya 1985: 871).

¹ Durmuş Yalçın, vd. (2008). *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, s.157.

Millî Mücadele döneminde Anadolu gazetelerinin rolü oldukça önemli olup, kendi bölgelerinde önemli tesirler meydana getirmişler, kendi içlerinde de büyük bir dayanışma örneği ortaya koymuşlardı².

1. Anadolu Gazetelerinden Biri Olan “İzmir’e Doğru”

“İzmir’e Doğru” gazetesi, Kuva-yı Milliye’nin amacını dünyaya ilan etmek, halkı bu dava etrafında toplamak, meydana gelen gelişmeleri anlatarak halkın moralini yüksek tutmak gayesiyle Balıkesir’de çıkarılmaya başlanmıştı. Gazetenin sahipliğini Esat Bey, sorumlu müdürlüğünü Vasıf Bey, başyazarlığını ise Mustafa Necati Bey yürütüyordu (İlgürel 1999: 151). İlk sayısı 16 Kasım 1919 günü çıkan “İzmir’e Doğru”, 27 Haziran 1920 tarihine kadar toplam 74 sayı olarak yayımlanmış, Balıkesir’in Yunan işgali altına girmesinden itibaren ise yayımlanma imkanı bulamamıştı, “İzmir’e Doğru”, Pazar ve Çarşamba günleri olmak üzere haftada iki gün, 28 Ocak 1919 tarihinde Cuma, Pazar ve Çarşamba günleri olmak üzere haftada üç gün, 31 Mart 1920 tarihinden kapanıncaya kadar ise tekrar hafta da iki gün yayımlanmıştı (İzmir’e Doğru, S. 16, 30; Arıkan 1989: 12; Baran 2001: 43).

Gazetenin yayın kadrosu Esat Çınar, Mustafa Necati ve Hüseyin Vasıf beyler olmak üzere üç kişiden oluşmuştu. “İzmir’e Doğru”, Millî Mücadele’yi kesintisiz olarak desteklemiş ve Batı Anadolu’da çıkan bir gazete olmasına rağmen Anadolu’da oluşan bağımsızlık ve mücadele ruhunu tam olarak yansıtmış, Müdafa-ı Hukuk şuurunu uyandırmadaki kararlılığı ortaya koymuş, Yunanlılara karşı direnişin adeta sembolü haline gelmişti (Öztoprak: 1981: 12).

Gazetenin başyazarları Mustafa Necati³ ve Vasıf Bey tarafından yazılmıştı⁴. Mustafa Necati Bey’in müfreze kumandanı olarak cepheye gittiği dönemlerde ve yapılan seçimler neticesi Saruhan Mebusu olarak seçilip, 29 Nisan 1920 tarihinde Ankara’ya hareket etmesi ile birlikte, sonra ki bütün başyazarlar Vasıf Bey tarafından kaleme alınmıştı.

Gazetede yer alan diğer yazı ve haberler ile ilgili olarak; Balıkesir Hareket-i Milliye Redd-i İlhak Cemiyeti’nin topladığı kongrelerden üçüncü ve dördüncüsünün toplanma haberi, üzerinde çalışma yaptığı konular, alınan kararlar ve yayımladığı beyannamelere yer verilmiş, halkla Kuva-yı Milliye Hareketi bütünleştirilmiştir. “İdman Yurdu”, “Çalışma Derneği” ve “Kadınlar Müdafa-ı Hukuk Cemiyeti”nden de haberler vermişti⁵. Sansür nedeniyle İstanbul’da yayımlanma imkanı bulamayan yazı ve haberler Balıkesir’e gönderilmiş ve burada “İzmir’e Doğru” gazetesinde yayımlanmıştı. Bu yazılardan bir tanesi de Fransız yazar Pierre Loti tarafından kaleme alınan ve Recaiade Ercüment Ekrem Bey’in tercüme ettiği “Bize Lazım Olan Müttefikler” başlığını taşıyan yazı idi. Bu yazı dizisi, “İzmir’e Doğru” gazetesinde 3 Ocak 1920 tarihinden itibaren haftalarca yayımlanmıştı.

²Bu dönemde Anadolu’da faaliyet gösteren ve Millî Mücadeleyi destekleyen süreli yayımlardan bazıları şunlardır; İrade-i Milliye, Hâkimiyet-i Milliye, Hukuk-ı Beşer, İstikbal, İzmir’e Doğru.

³Hüseyin Rağıp Uğural, (1991). “Mustafa Necati’nin Ecdadı ve Kimliği”, *Mustafa Necati Sempozyumu 9-11 Mayıs 1991 Kastamonu*, s. 186-187; M. Rauf İnan, (1991). “Mustafa Necati (Mustafa Kemal’in Maarif Vekili)”, *Mustafa Necati Sempozyumu 9-11 Mayıs 1991 Kastamonu*, s. 190.; Mustafa Necati Bey’in başyazarlarının önemli bir kısmı; Wilson İlkelerine duyulan güven ve bu ilkelere rağmen Anadolu’nun işgaline Avrupa tarafından müsaade edilmesinin yarattığı hayal kırıklığı ve İstanbul’un işgali ve bu işgalin anlamı üzerinedir; *İzmir’e Doğru*, 27 Kanun-i Evvel 1335/ Aralık 1919; *İzmir’e Doğru*, 3 Kanun-i Sani 1336/ Ocak 1920; Kaya, a.g.e., s. 303-306.

⁴Bilal N. Şimşir (1996). *Bizim Diplomatlar*, Ankara: Bilgi Yayınevi, s. 234-240; Baran, a.g.e., s. 12; *İzmir’e Doğru*, 16 Mayıs 1336/1920; Vasıf Bey tarafından yazılan başyazarların önemli bir kısmı, İzmir’in Yunan işgali altına girmesi, Yunanlıların İzmir ve çevresinde işledikleri mezalim ve Avrupa’nın buna seyirci kalması ile ilgilidir. Bu konular dışında, Damat Ferit Paşa Hükümeti ve bu hükümetin uyguladığı Millî Mücadele karşıtı faaliyetlerde sıkça başyazarlarda konu edilmektedir; *İzmir’e Doğru*, 16 Mayıs 1336/1920; *İzmir’e Doğru*, 5 Mayıs 1336/ 1920; Kaya, a.g.e., s. 308,309; Kaya, a.g.e., s. 298-299.

⁵Şerafettin Yılmaz, (1991). “Mustafa Necati ve İzmir’e Doğru”, *Mustafa Necati Sempozyumu 9-11 Mayıs 1991 Kastamonu*, s. 219; Ayrıca özellikle Türklerin yaşadıkları yerlerle ilgili ciddi haber ve şekilde izlenmiştir. Anadolu’yu işgal eden ve İzmir’e Yunan askerlerinin çıkmasına izin veren İtilaf Devletleri nedeniyle de Avrupa basını, “Avrupa Matbuatı” adı altında gazetede geniş olarak yer almıştır; Kaya, a.g.e., s. 309-310.

2. İzmir'e Doğru Gazetesinde Pierre Loti'nin Yazıları

Anadolu'nun işgali süresince bağımsızlık arzusunun en önemli temsilcilerinden biri ve İtilaf Devletleri'nin propagandalarına karşı halkın direnme gücünü, moralini hep ayakta tutmaya çalışan, Batı Anadolu ile yetinmeyerek Anadolu'nun işgale uğramış bütün bölgelerinde dikkatle izlenen bir gazete olan "İzmir'e Doğru", yazı ve bu yazıların kaleminden çıktığı yazarları ile Millî Mücadele içerisinde kuşkusuz oldukça önemli bir yer tutmuştu.

Fransız Edebiyatının önde gelen isimlerinden biri ve "Türk Dostu" olarak bilinen Pierre Loti de bahsi geçen bu önemli yazarlardan biri olmuştur⁶. Pierre Loti, "İzmir'e Doğru" gazetesinde başlığı "Bize Lazım Olan Müttefikler" olan yazının içeriğinde; ülke topraklarının işgaline yönelik müttefiklerin düşünce ve tutumu, müttefiklerin Türkleri tâbi tuttukları değerlendirme, Ermenilerin Osmanlı Devleti aleyhinde düşünce ve tutumları, Fransızların Türklere yönelik sahip olduğu düşünce ve tutumlar, İzmir'in işgalinde Fransızların düşünceleri, çelişkiler ve mezalim, işgal ve mezalim karşısında yapılması gerekenler ve Türklerin özellikleri ile ilgili bahislere yer vermekte idi.

Pierre Loti tarafından ülke topraklarının işgaline yönelik müttefiklerin düşünce ve tutumuna ilişkin; İngilterenin, Mısır'ı işgal ettiği sırada oraya yerleşmeyeceğine dair bütün Avrupa'ya vermiş olduğu sözün kendisine hatırlatılması ve bunun Türklerin beklentisi olduğu ifade edilmekte, Yunanistan'ın Türkler karşısında mağlup oldukları, bütün batı milletleri ile tek ses olunduğu Türkler aleyhine Balkan Savaşı esnasında yalnız ittifak edilmediği, aynı zamanda onları, bütün gazetelerde devamlı tahkir ederek düşmanlarının her türlü cinayetlerinin kendilerine yüklendiği, tanıklar ve uluslar arası komisyonların tahkikatı neticesinde katillerin,

⁶Asıl adı Louis Marie Julien Viaud olan Pierre Loti, 14 Ocak 1850'de Fransa'nın Rochefort kentinde Protestan bir ailenin en küçüğü olarak doğdu. 17 yaşında Fransız Deniz Kuvvetleri'ne girdi. Denizcilik eğitimini tamamladıktan sonra 1881'de yüzbaşı oldu ve daha sonraki yıllarda da terfi ederek albaylığa kadar yükseldi. Ortadoğu ve Uzakdoğu'da bulundu. Bir deniz subayı olarak romanlarına konu ettiği yabancı kültürünü pek çok yer gezerek tanıma fırsatını buldu. Bu yolculuklarında edindiği deneyimlerini ve gözlemlerini daha sonra kitaplarına yansıttı; Galip Baldıran, (2005). *Pierre Loti ve Oryantalist Söylem*, Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları., s. 68-69-76; 1879'da ilk romanı olan ve o dönemin Osmanlı Türkiye'sinden kesitler veren *Aziyadé* 'nin (Aziyade) yayımlanmasının ardından 1886'da *Pêcheur d'Islande*'la (İzlanda Balıkçısı)'nı yayınladı. Loti, kendini edebiyat çevresine kabul ettirmiş bir yazar oldu. 1891 yılında Fransız Akademisi'ne seçilen yazar 1910 yılında *Légion d'Honneur* nişanını aldı. İzlenimci bir yazar olan Pierre Loti'nin oldukça yalın bir dili vardı. Birçok kez İstanbul'da bulunmuş olan Pierre Loti, İstanbul'a ilk kez 1876 yılında bir Fransız gemisiyle, görevli subay olarak geldi. Loti, Osmanlı yaşam biçiminden etkilendi ve pek çok eserinde bu etkiyi gösterdi. İstanbul'da bulunduğu zamanlarda Eyüp'te yaşadı. İstanbul'a hayran olan Pierre Loti, kendisini her zaman Türk dostu olarak nitelendirdi. *La Turquie Agonisante* (Can Çekişen Türkiye) adlı kitabını 1913 yılında yazdı. Loti, aynı yıl devlet konluğu olarak Türkiye'ye geldiği zaman, Tophane Rihtımı'nda büyük bir törenle karşılanarak Sultan Reşat tarafından sarayda ağırlandı. Loti, Türk halkının sempatisini kazandı; Nurullah Çetin (2010). *Edebiyat ve Bilinç*, Ankara: Öncü Basımevi, s. 82; Kemal Kurak (2007). *Pierre Loti*, Ankara: Cantekin Matbaası, s. 90-93; Pierre Loti(1970). *Can Çekişen Türkiye*, Çev. Fikret Söhanoglu, İstanbul: Tercüman, s. 62; Kurak, a.g.e., s. 94; Bora Aysel(2002). *Pierre Loti Gezegen Seyyahu*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s. 457- 458; Bora,a.g.e., s. 85; Orhan Koloğlu, (2000). "150. Doğum Yıl Dönümü Vesilesiyle: 74 Türk Aydın Loti'ye Başvurusu", *Tarih ve Toplum*, C. III, S. 193, s. 53-54; Pierre Loti, (2002). *Sevgili Fransamızın Doğudaki Ölümü*, Çev. Tugrul Baykent, Ankara: Kültür Bakanlığı, s. 25; Kurak, a.g.e., s. 102-108; Öyle ki, TBMM 4 Ekim 1921'de Pierre Loti' ye şükranlarını sunan bir mektup yolladı. Bununla birlikte Pierre Loti, 1920 yılında "İstanbul Şehri Fahri Hemşehrisi" olarak kabul edildi ve onun adını taşıyan bir de cemiyet kuruldu. Loti, 10 Haziran 1923'te Hendaye'de vefat etti. Daha sonraları İstanbul'da Divanyolu'nda bir caddeye "Pierre Loti Caddesi" ve Eyüp'te bir kahvehaneye de "Pierre Loti kahvesi" adı verildi. Günümüzde bu kahvehanenin olduğu tepe de "Pierre Loti Tepesi" olarak anılmaktadır; Çetin, a.g.e, s. 135-140; Zeki Konur (2000). "Osmanlı Münevverlerinin Pierre Loti Hakkında Düşünceleri", *Toplumsal Tarih*, S. 73, s. 19; Kurak, a.g.e., s. 134-135; Abdülhak Adnan Adıvar (1950). "100. Doğum Yıldönümünde Biz ve Pierre Loti", *Cumhuriyet*, No.45, 14 Ocak 1950; Yakup Kadri (1921). "Loti'nin Sanatı", *İkdam*, 7 Ocak 1921; Orhan Koloğlu, (2001). *Büyük Dost Pierre Loti'ye Mektuplar*, Ankara: Pierre Loti Dostlar Derneği Yayınları, s. 11-15; Abdülhak Şinasi Hisar, (1958), *İstanbul ve Pierre Loti*, İstanbul: İstanbul Enstitü Yayınları, s. 155-157; N. Fikret Üçcan, (2002). *Pierre Loti'den Mektuplar 2*, Ankara: Pierre Loti Dostları Derneği Yayınları, s. 8; Kurak, a.g.e., s.84-86. Eserleri; *Aziyade*, Nehir Yayınları, İstanbul, 2000; *Doğu'daki Hayalet*, Ünlem Yayınları, İstanbul, 2001; *Doğu Düşleri* Sona Eerken, Kitap Yayınları, İstanbul, 1996; *Hayal Kadınlar*, Halk El Sanatları ve Neşriyat, İstanbul, 1996; *İstanbul 1890*, Vadi Yayınları, İstanbul, 1999; *İsfahan Seyahatnamesi*, Timaş Yayınları, İstanbul, 1996; Pierre Loti, Can Çekişen Türkiye, Çev. Fikret Söhanoglu, İstanbul: Tercüman 1970; *Sevgili Fransamızın Doğudaki Ölümü*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002; *Mutsuz Kadınlar*, Amphora Eğitim Yayıncılık, İstanbul, 2008.

Hıristiyan olanların safında bulunduğunun ispat edildiği dile getirilmekte idi. Trablus'a İtalyanları musallat edenin müttefiklerin kendilerinin olduğu, Türkler'in Almanya'nın kucağına atıldığı, dünya savaşının ortaya çıkmasında Alman diplomasinin kurnaz ve inatçı bir şekilde çalıştığı halde Fransa'nın da içinde bulunduğu İtilaf grubunun diplomasinin acemiliği ve tereddütleri üzerinde duruluyordu. İtilaf Devletlerince kabul edilip imzalanan programının on ikinci maddesinde Wilson'un "*Devlet-i Osmaniye'nin hali hazırdaki bütün aksamının tamamıyet ve istiklalıyeti temin edilecektir*" denildiği ifade edilmekte, sözü geçen günde bu maddenin ayaklar altına alındığı, kimsenin bu hususta bir mazeret hatta bir izah beyan etmeyi dahi düşünmediği dile getirilmekte idi⁷.

Pierre Loti tarafından müttefiklerin, Türkleri tâbi tuttıkları değerlendirmeye ilişkin; Türklerin memleketlerinde ekseriyetle din, anane, lisan ve iffet hususlarında bir birlikteliklerinin olduğu ancak uygulanan sansürün Türklerin aleyhine savrulan en ağır edepsizlikleri içerdiği ifade edilerek, ahmakça olduğu kadar şayan-ı nefret bulunan cümlelerin birinde söylenenlerin; "*Bütün düşmanlarımızdan en çok kin beslemeliğimiz icab eden ve en çok nefretimize şayan olanlar Türklerdir. Fakat biz onları ümitsizlikle irtikab edilebilecek efile sevk etmeden ve bu suretle elan onların arasında müstekreh tavırlarına devam eden ücretli memurların işini teshil eylemekten hazzetmeliyiz*" olduğu dile getiriliyordu.

"Zavallı Türkler" in hayret ve ümitsizlik arasında her taraftan kendisine müracaat ettiklerini söyleyen Loti, sesini ve kendilerini tanıyan Fransızların sedasını duyurmak için ne yapabilirim diye sormakta, Fransız matbuat idarelerinin cümlesinin düşmanlarının haris sürüleriyle dolmuş olduğunu belirterek, onların mahvolmuş zannıyla mirasına koşuşturulduğunu ifade etmekte idi.

Loti, "*Akvam içerisinde en ali-cenab olan, hürmetle kabul edilen Fransa'mızda bile*" diyerek, haysiyet ve şerefın siyasette artık anlamsız ve boş sözlerden ibaret kaldığını belirtiyor, İstanbul'da Fransa ile müttefik, kuvvetli bir Türkiye muhafaza etmenin kendileri için ne derece önemli bir keyfiyet olduğunu ifade ediyordu. Loti, Türkiye'nin aleyhine her yerden yükselen edepsizliklere bir set bile çekemediğini söyleyerek üzüntüsünü dile getiriyor, aman dileyen mağluplara karşı hakareti savurmanın asalet ve soyluluğa, Fransızlık farkına ne kadar aykırı olduğunu söylüyordu.⁸

Ermenilerin Osmanlı Devleti aleyhinde düşünce ve tutumlarına ilişkin; Pierre Loti, Türkleri tahkir edenlerin iktidar süreleri içerisinde Doğu'ya ayak basmamış gözleri eski bir takım hainliklerle bürünmüş ve kudurmuş bir propagandanın zehriyle niyetlenmiş kimseler olduğunu belirterek, bu hakareti saçanların genellikle sulu göz ve burnundan konuşanlar olduğu, bunların Ermeniliği ifşa ettiği ve halis Ermeniler olduğu, onların tarafgir medyalarının ise fazla tetkikata ne şiddetli bir arzu ne de fazla vakti olmayan bu kitle olduğu ve iftiralar tesis etmekten geri durmadıkları üzerinde duruluyordu. Ermenilerin Osmanlı tebaası olduklarını belirten Loti, onların Rus istila kuvvetlerinin istikbaline koşmakta tereddüt etmediklerini, Moskof'a casusluk ve kaşiflik ettiklerini, meydanlara ceset yığmak hususunda Moskof'a öncü olduklarını söyleyerek, kendi savaşında ve savaş esnasında icra edilen bu türlü hıyanetlere dünyada hangi bir millet sessiz kalırdı diye soruyordu.

Loti, kendileri için pek değerli müttefikler olabileceğini söylediği Türklerin, idam kararını dam kararının imzalanması mecbur ise, mektupların sahiplerinin bütün yazılarını imza ederek, kendilerinin şahadetlerine müracaat etmekte tereddüt etmemekliğini ilave ettiklerini, hiç değilse doğudan gelen binlerce kendi zabıt ve askerlerinin feryadına bir parça emniyetle kulak verilmesi gerektiğini belirttiği yalnız Türkler'e yönelik yüzlerce mektubdan bir tanesinde tesadüf ettiği satırlara şu şekilde yer veriyordu; "*...Türk mezalimi, Ermenistan katilleri bu masallarla az mı kafamızı doldurmuşlardı ve Türkler'in cümlesinin yaralılarımıza ne büyük şefkatle*

⁷ İzmir'e Doğru, 7 Kanun-i Sani / 7 Ocak 1920, No:16.

⁸ İzmir'e Doğru, 14 Kanun-i Sani / 14 Ocak 1920, No:18.

muamele etmiş olduklarını hikâye ediyorlar".⁹ Loti, bir müddet için Ermenilerin edepsizliğine omuzlarını silkerek, gölgeye çekildiğini söylüyor, bu mücadelede, kuvvetlerin eşit olmadığı üzerinde duruyordu.¹⁰

Ermenilerle ilgili olarak kendilerine karşı hissettiği merhametin kendilerini pek az tanmasına rağmen derin olduğunu, Avrupalının savaşına girip, kendilerini başta görmelerinin üzüntü verici bir durum ortaya çıkardığını, bu suretle birçok efsanelerin altüst olduğunu, şimdiki halde onlar katliam edildilerse de bizzat katliam yapmaktan hiçbir vakit çekinmedikleri bu durumun resmi raporlar ile sabit olduğunu belirtiyor, Avrupa'nın nazarında Türkler'in başlıca kusurunun Hıristiyan olmamaları olduğu ifade ediyordu.¹¹

Pierre Loti, Fransızların bazılarının Türklere yönelik sahip olduğu düşünce ve tutumlarına ilişkin; adeta içerisinde kendilerini yabancı hissetmedikleri İstanbul'un Ruslara verilmesinin icap etmesi halinde Fransa'nın ne kadar zarara uğrayacağını belirtilerek, Ruslar'ın kendilerini oradan nahoş yabancılar diye, kovacakları öngörüsünde bulunuluyordu. Muahedenin tatbik edilmesi halinde her kavim tarafından iddia edilen prensiplere muhalif bir iş görülmüş olacağı belirtiliyor. Loti, "...*bu kadar duçâr-ı iftira olan Türkler bize düşman değillerdir ve aleyhimizde kerhen harp ettiler kezalik diyordum ve ömrüm oldukça dedim ki bütün şarkın, onlar en sahîh, en namuskâr ve en müsaade-kâr- hatta Ortodoks Hıristiyanlardan bin kat daha müsaade-kâr unsurunu teşkil ederler*" diyor, en inatçılara karşı bile Loti kendisine hak veren birçok şahitin ortaya çıktığını, her rütbede zabıt ve neferlerin her biri Fransa'dan çıkarken Türkler aleyhinde türlü suizan beslerken vicdani borç ödemek maksadıyla kendisine mektuplar yazılıp "*bu şerefli esirlere karşı şefkatli olan bu adamları ne iyi tanımışsınız*"¹² denilerek Loti, kendisinin yukarıda bulunduğu yargınının doğrulandığını ifade ediyordu.

Pierre Loti, İzmir'in işgalinde Fransızların düşünceleri, çelişkiler ve mezalime ilişkin; Doğuyu tanıyan kendilerinin zaten pek çabuk endişeye düştüklerini, şimdi meselenin yakından tetkik edip derhal anlaşıldığını ki bu mahvediş ilk önce tarihi beşerin kaydettiği en büyük bir cinayet olacağı gibi, Fransa için hesapsız zararları içermekte olduğu üzerinde duruluyordu. Bu durumun milliyet prensiplerine karşı cinayet olacağı, zira geniş Osmanlı ülkesi dahilinde yanan milletler meyanında, milleti dinlemeye layık nüfus yoğunluğu, dayanışma, afet ve gayret sahibi olan yegane kavimin Türkler olduğu, Fransızlardan doğuda yaşamış olanların bunu kesinlikle bildikleri, bundan şüphe edenlerin ancak payitaht halkı olduğu dile getiriliyordu.

Bugün bu kadar pervasızca protestolar yağdıran Rumların, Türkiye sahilinin ancak birkaç noktasında dağınık ekaliyetler teşkil ettikleri, bunların, Ermenilerle birlikte doymaz yolsuz kazanç elde edenler olup Türkleri, soymaktan vazgeçemedikleri üzerinde duruluyor; Fransa, Müslümanların halifesini ortadan kaldırmak gibi bir hatayı işlerse, binlerce sadık Müslüman tebaasını daimi bir isyana sevk etmiş olacağı ve Fransız lisan ve nüfuzunun orada istikrar etmiş olmasını takdir etmemiş olacağı belirtiliyor, Doğudaki onurlu mevkiisinden feragat edip oralara ekilen verimli altınların da feda edilmiş olunacağı ifade ediliyordu. Ayrıca, meselenin ilk kez tetkik edilmesinden sonra, gelecekte belirleyici olacak muhtemel büyük adamların derhal bunu takdir ettiklerini, İstanbul'un halifenin tasarrufunda kalmasının muhakkak gibi olduğunu söylüyor ve bu tarzın adalet prensipleriyle Fransa'nın her şeyden önce menfaatlerini temin edebilen yegane tarz olduğu ifade ediliyordu.

Bu kararın bir an evvel resmileştirilmesi lazım geldiği, zira Türklerin İstanbul'da kalmaları için ortaya koydukları sebeplerden birisinin de nüfusça olan çoğunlukları olduğu, ancak bu nüfus çoğunluğunun azalmaya yüz tuttuğu zira; şehirde yangınların tarihin kaydetmediği bir tekrarla, vuku bulduğu ve Selanik'te olduğu gibi özellikle Türk mahallelerini süpürdüğü, birkaç hafta zarfında takriben 60.000 hanenin mahvolduğu ve bu hanelerde

⁹ İzmir'e Doğru, No: 19, s. 3.

¹⁰ İzmir'e Doğru, No: 19, s. 3.

¹¹ İzmir'e Doğru, 21 Mart 1920, No: 45.

¹² İzmir'e Doğru, 28 Ocak 1920, No: 22.

oturanların sığınacak yer bulamayarak nereye olursa kaçmak, iltica etmek mecburiyetinde kaldıkları, buna karşılık Rusya'dan on binlerce Rum muhaciri gelip zavallı Türklerin yerine zorla yerleştirildikleri şüphesiz ki konferansın, meselenin tetkikini tayin ederek; Halifenin saltanatını bir hayal halinde ve İslamların hissiyat dünyalarını tatmin için sürdürmenin yeterli olmayacağını, çok sermaye dağıtmış olan Fransa'nın menfaatleri açısından da zorunlu olduğunu kaydedeceğini belirtiyordu.

Loti, bir millet ticareti için limanlara malik olmazsa ne yaşayabileceğini ne de rahata kavuşabileceğini söylüyor, yoğun bir Türk kitlesinden ibaret olan Anadolu'nun ise bir tek limanının İzmir olduğunu belirtiyordu¹³.

Loti, bu satırların yazıldığı esnada, çıldırması ihtiraslarının tatminine en müsait ve yegane saatin bu saat olduğunu idrak eden Rumlar'ın her çareye tevessül ettiklerini, Avrupa'nın zaten temin edilmiş olan tarafgirliğinden istifade ederek ihtiraslı propagandalarını sürdürdüklerini, matbuatın onların iftiraları ile dopdolu olduğunu ve işin esasından haberi bulunmayan "bizim" diye kastedilen Fransız halkının isyan etmeksizin okudukları haberlerin şu şekilde olduğu dile getiriliyordu; "Rumlar, Anadolu'daki Türklerin duçâr-ı mezalimi bulunuyorlar, asayişî iade edebilmek için ordularını tezyide mecbur olacaklar". Loti, ateşe vermeğe, kana boyamağa gelenlerin hep onlar olduğunu Türkler'in ise, vatanlarının cesur müdafaa edenleri olduğunu, kendilerinin Alman istilasının dehşeti karşısında nasıl hareket etmişlerse Türklerin de öyle asil hareket ettiklerini dile getiriyordu.

Loti, bir takım falcı efsanelerle ihlal edilmiş olan Fransızların büyük bir kısmının bugünkü Rumları kadim Yunanlılarla karıştırıp "zavallı Türkleri" ise tatlı su frenlerinin yorulmak bilmeyen iftiraları mucibince haydut nazarıyla bakmakta ısrar ettikleri, Türkiye'den dönmüş olan binlerce zabıt ve erlerin kendilerinin kamuoyunu aydınlatamamış olduklarının hayret edilecek bir durum olduğu üzerinde durmakta idi¹⁴.

Loti, Rumların İzmir'e yoğun bir Türk camiası olan Anadolu'ya karşı icra ettikleri taarruzlarını haklı göstermek için ne gibi sebepler ortaya koyacaklarını ifade ederek, onların bu memleket üzerinde ne ırkî ne de tarihî haklarının olmadığını ifade ediyordu. Türkleri, son raddeye gelinceye kadar kımıldatamayacaklarını bildiklerinden en müthiş Yunan komitecileri meyanından seçilmiş sözde müşfikleri bilhassa getirdikleri, Rum ahalinin en aşağı tabakasına ve hatta kadınlara varıncaya kadar silahlandırıldığı, silahlanan bu kadınların ellerindeki silahı en acımasız şekilde kullandıkları, işkencelerle, Türklerden üçyüz kişiyi katlı altı yüz kişiyi de yaraladıklarını belirtiyordu. İslam kadınlarının başörtülerinin çekip yırttıklarını, erkeklerin feslerini yerlere atıp kendilerine zorla çiğnettiklerini buna rıza göstermeyenleri süngüleyerek denize attıklarını hatta Rumlar'ın ecnebi Hıristiyanlara taarruz ettiklerini öldürülenler arasında iki İtalyan ve bir İngiliz'in de bulunduğu söyleniyordu. Türk evlerinin yağmasına başlandığı, Fransız evlerinin muhafazası için müttefik bahriyelilerinden meydana gelen devriye kolları göndermenin icap ettiği dile getiriliyordu. Loti, orada hazır bulunan subaylarının raporlarının hep şu sözlerle sona erdiğini söylüyordu; "Rumlar şayan-ı nefret bir tarzda hareket ettiler."¹⁵

İşgal ve mezalim karşısında yapılması gerekenler ve Türklerin özelliklerine ilişkin; Pierre Loti, o küçük Bulgaristan'ı sadece yaşatmak ile iktifa etmeyerek barbarlığın genişlemesini temin için kendisine denizde çıkacak bir yerler temin edildiğini Türkiye'nin ise Anadolu sahilindeki yegane denize çıkış yerinin elinden alınmak istendiğini belirterek, Türkiye'nin asırlardan beri müttefikleri olduğunu, aynı zamanda mahvolanın şarkta kökleşmiş olan nüfuz ve hakimiyetleri olduğunu dile getiriyordu¹⁶.

¹³ İzmir'e Doğru, 29 Kanun-i Sani / 29 Ocak 1920, No: 23.

¹⁴ İzmir'e Doğru, 1 Şubat 1920, No:24.

¹⁵ İzmir'e Doğru, 6 Şubat 1920, No:26.

¹⁶ İzmir'e Doğru, 8 Şubat 1920, No: 27.

Loti, artık makul düşünemeyen inatçılara rağmen Türkler hakkında hakikat yol aldığını, yürüdüğünü belirterek, “Zavallı Türkler”in erdemli meziyetlerinden başka bir kusurlarının olmadığını ifade ediyor, Türkler’in Avrupa’da daima haksız addedileceklerini söylüyordu. “Türkler katliam ettiler!” şeklindeki iddialara yönelik Loti, dinî ve gayr-i dinî, vatanî veya sadece siyasî herhangi bir sebeple; “*her ırkın, her kitle-i beşerin ruhunda kattal ve zulm hisleri gizli olarak mevcuttur; fakat Türklere gelince bu his onlarda affedilemez bir kabahattir*”¹⁷ diyordu.

Sonuç

Pierre Loti’nin Türkiye’yi savunan yazılar yazması Trablusgarp savaşı ile başlayıp, Balkan, Birinci Dünya Savaşı ve Millî Mücadele döneminde de devam etmiş o, yaptığı değerlendirmede; “...talihsiz Türk milleti ...hiçbir belanın üzerine saldırmaktan bıkmadığı bu ezilmiş millet, şimdi hiç olmazsa başında bir şan ve şeref tacı ile ölmek arzusundadır” diyerek, içinde bulunulan zor şartları ortaya koymuş ve her şeye rağmen girdiği mücadelede ölmenin de seçeneklerden biri olduğu bilinci ile Türk milletinin kararlılığını ifade etmiştir.

Anadolu’nun işgali süresince bağımsızlık arzusunun en önemli temsilcilerinden biri ve Batı Anadolu ile yetinmeyerek Anadolu’nun işgale uğramış bütün bölgelerinde dikkatle izlenen bir gazetesi olan “İzmir’e Doğru”, yazı ve bu yazıların kaleminden çıktığı yazarları ile Millî Mücadele içerisinde kuşkusuz oldukça önemli bir yer tutmuş, Fransız Edebiyatı’nun önde gelen isimlerinden biri ve “Türk Dostu” olarak bilinen Pierre Loti de bahsi geçen bu önemli yazarlardan biri olmuştur.

Birinci Dünya Savaşı sonrası Loti, Wilson ilkelerinin 12. maddesinin ihlal edilmesine tepki göstermiş, Fransa’nun menfaati icabı Türkiye ile olan ilişkilerinin de devam etmesini savunmuş, İzmir’in işgalinden sonra, işgal dışında kalan yerlerde Türkler’in katliam yaptıklarına dair söylenenlerden rahatsızlığını dile getirmiş, Ermeni meselesinin de gündeme gelmesi ile bu meseleyi de göz ardı etmeyerek; “Hiçbir ülkede hiçbir zaman iftira sanatı Türkler’e karşı kullanıldığı kadar kullanılmamıştır” sözleri ile yapılan saldırı ve kurulan tuzaklar üzerinde durmuştur.

Belli başlı konulara ilişkin kaleme aldığı yazıları, ortaya koyduğu düşünce ve fikirleri ile Millî Mücadelenin anlaşılması ve Millî Mücadele lehinde kamuoyunun oluşmasına, katkı sağlayan Pierre Loti, Türk halkının gönlünde taht kurmuş, siyasal bir kişilik kazanmıştır.

KAYNAKÇA

- ADIVAR, Abdülhak Adnan (1950). “100. Doğum Yıldönümünde Biz ve Pierre Loti”, *Cumhuriyet*, No.45, 14 Ocak 1950.
ARIKAN, Zeki (1989). *Mütareke ve İşgal Dönemi İzmir Basını (30 Ekim 1918 - 8 Eylül 1922)*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
BALDIRAN, Galip (2005). *Pierre Loti ve Oryantalist Söylem*, Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
BARAN, Tülay Alim (2001). *Vasıf Çınar ve İzmir’e Doğru Gazetesi Yazıları*, İstanbul: Arma Yayınları.
BAYUR, Yusuf Hikmet (1992). *Türk Devletinin Dış Siyaseti*, İstanbul.

¹⁷ *İzmir’e Doğru*, 11 Şubat 1920 No: 28; Loti, Ermenilere yönelik hikaye ettiği bir olayı şu şekilde anlatmaktadır; “1896 senesinde vuku bulan, esasında Anadolu şehirlerinden birinde Fransız bayrağının taht-ı himayesinde birçok Ermenileri konsoloshane binasında muhafaza etmiş olan Fransız konsolosu, etrafında olup biteni görmek üzere binanın penceresine çıktığı anda arkasından iki el tabanca atılır ve kurşunlar kulağının yanından vızlayarak geçer. Derhal arkasına bakan konsolos, bitişik ön penceresinden bir Ermeninin kendisine nişan aldığını görür. Hemen tevkif ve isticvap edilen mütecasir haindir ki: ben bu faili Türklere isnat edilir ve konsoloslarının katlinden müteesiren Fransızlar, Türkler aleyhine hücum ederler ümidiyle irtikap ettim. Lakin bütün bunlar ve daha sair hıyanetler Ermenilerin mahvedilmesi için kâfi esbap teşkil eder mi? Hâşâ böyle bir fikir bir dakika bile zihnime hatır etmedi”; *İzmir’e Doğru*, 29 Şubat 1920, No: 36; *İzmir’e Doğru*, 10 Mart 1920, No: 40.

- BORA, Aysel (2002). *Pierre Loti Gezegen Seyyahı*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- ÇETİN, Nurullah (2010). *Edebiyat ve Bilinç*, Ankara: Öncü Basımevi.
- ÇOKER, Fahri (1994). *Parlamento Tarihi Millî Mücadele ve TBMM I. Dönem (1919-1923)*, C. I, Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları.
- HİSAR, Abdülhak Şinasi (1958). *İstanbul ve Pierre Loti*, İstanbul: İstanbul Enstitü Yayınları.
- İLGÜREL, Mücteba (1999). *Millî Mücadele'de Balıkesir Kongreleri*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- İNAN, Afet (1968). *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*, Ankara: T. İş Bankası Yayınları.
- İNAN, M. Rauf (1991). "Mustafa Necati (Mustafa Kemal'in Maarif Vekili)", *Mustafa Necati Sempozyumu 9-11 Mayıs 1991 Kastamonu*, s. 190.
- İzmir'e Doğru, 30 Teşrin-i Sani 1335 / Kasım 1919.
16 Teşrin-i Sani 1335 / Kasım 1919.
27 Kanun-i Evvel 1335/ Aralık 1919.
3 Kanun-i Sani 1336/ Ocak 1920.
7 Kanun-i Sani / 7 Ocak 1920, No:16.
14 Kanun-i Sani / 14 Ocak 1920, No:18.
28 Kanun-i Sani / 28 Ocak 1920, No: 22.
29 Kanun-i Sani /29 Ocak 1920, No: 23.
1 Şubat 1920, No:24.
6 Şubat 1920, No:26.
8 Şubat 1920, No: 27.
11 Şubat 1920 No: 28.
25 Şubat 1920 No: 34.
29 Şubat 1920, No: 36
21 Mart 1920, No: 45.
10 Mart 1920, No:40
16 Mayıs 1336/1920.
5 Mayıs 1336/ 1920.
- KADRİ, Yakup (1921). "Loti'nin Sanatı", *İkdam*, 7 Ocak.
- KARACA, Yusuf (2002). *Kişiler-Olaylar-Kavramlar-Mekânlar*, Ankara: Berikan Yayınları.
- KAYA, Erol (2008) "Millî Mücadelede İzmir'e Doğru Gazetesi", *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Vol. 3/1 Winter 2008, 296-314.
- KOLOĞLU, Orhan (2000). "150. Doğum Yılı Dönümü Vesilesiyle: 74 Türk Aydınlarının Loti'ye Başvurusu", *Tarih ve Toplum*, C. III, S. 193.
- KOLOĞLU, Orhan (2001). *Büyük Dost Pierre Loti'ye Mektuplar*, Ankara: Pierre Loti Dostlar Derneği Yayınları.
- KONUR, Zeki (2000). "Osmanlı Münevverlerinin Pierre Loti Hakkında Düşünceleri", *Toplumsal Tarih*, S. 73, 18-26.
- KURAK, Kemal (2007). *Pierre Loti*, Ankara: Cantekin Matbaası.
- LOTI, Pierre (1970). *Can Çekişen Türkiye*, Çev. Fikret Sahanoglu, İstanbul: Tercüman Yayınları.
- LOTI, Pierre (2002). *Sevgili Fransamızın Doğudaki Ölümü*, Çev. Tuğrul Baykent, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- ÖZKAYA, Yücel (1985). "Millî Mücadelenin Başlangıcında Basın ve Mustafa Kemal Paşa'nın Basınla İlişkileri", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. I, Sayı 3.
- ÖZKAYA, Yücel (1989). *Millî Mücadelede Atatürk ve Basın (1919-1921)*, Ankara.
- ÖZKAYA, Yücel (1992). "Kuva-yı Milliye", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. VIII, S. 24 (Temmuz 1992), s. 451-480.
- ÖZTOPRAK, İzzet (1981). *Kurtuluş Savaşında Türk Basını (Mayıs 1919-Temmuz 1921)*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- SİVRİ, İsmail (1989). *Kurtuluş Savaşında Türk Basını Kıbrıs Türk Basınının 100. Yılı Sempozyumu*, Lefkoşe.
- ŞİMŞİR, Bilal N. (1996). *Bizim Diplomatlar*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- TEVETOĞLU, Fethi (1991). *Millî Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar*, Ankara: TTK Basımevi.
- UÇURAL, Hüseyin Ragıp (1991). "Mustafa Necati'nin Ecdadı ve Kimliği", *Mustafa Necati Sempozyumu 9-11 Mayıs 1991 Kastamonu*, s. 186-187.
- ÜÇCAN N. Fikret (2002). *Pierre Loti'den Mektuplar 2*, Ankara: Pierre Loti Dostları Derneği Yayınları.
- VARLIK, Bülent (1985). "Mütareke ve Millî Mücadele Basını", *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt V, İstanbul.
- YALÇIN, Durmuş vd. (2008). *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- YALÇIN, E. Semih (2004). *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I Kaynaklar*, Ankara: Siyasal Kitabevi 2004.
- YILMAZ, Şerafettin (1991). "Mustafa Necati ve İzmir'e Doğru", *Mustafa Necati Sempozyumu 9-11 Mayıs 1991 Kastamonu*, s. 219.